

Élőben magasabb

Szabó Dorottya

DOI: 10.14267/VILPOL2026.04.09

„Élőben magasabb, mint képzeltem.” – mondtuk egymásnak a kollégámmal, miután kezdet ráztunk Dani Rodrikkal. Mindkettőnket meglepetésként érte a személyes találkozás és beszélgetés a Harvard Kennedy School professzorával, így aztán talán mindketten némi hiányérzettel léptünk ki a helyzetből, tudván, hogy nem sikerült olyan elevator pitch-csel szolgálnunk, amivel egyik napról a másikra a minden bizonnyal Nobel-díj várományos közgazdász kutatási asszisztenseivé válhattunk volna. Ezt az ambíciót a kollégámnak valószínűleg csak a szájába adom, valójában csak bennem fogalmazódnak meg ilyen kíváncsnak vélt scenáriók.

Lehet, hogy a Nobel-díjat is csak én írom Rodrik nevére. A Polymarketten nem lehet fogadni a 2026-os közgazdasági Nobel-díj várható győzteseire, így nem tudom kellően felmérni a várakozásokat, de olyan teóriát már olvastam valahol, hogy Acemoglu kapja megint, csak most nem az intézményi közgazdaságtan „spanjaival”, hanem David Autorral és Lawrence Katz-cal közösen a technológiai transzformációk munkaerőpiacra gyakorolt (várható) hatásainak vizsgálatáért. Mindenesetre nehéz elképzelni, hogy pont Rodrik maradna Nobel-díj nélkül, így hát gyorsan megszületik bennem egy különös asszociáció: bár az elevator pitch bennem ragadt, de Lionel Messinek is csak futólag kellett találkoznia a kisgyermek Lamine Yamallal ahhoz, hogy Yamal később kibontakozó földöntői tehetségét ezzel a találkozással hozza kapcsolatba a popkultúra. Eljátszok tehát a gondolattal, hogy ez a kézrázás engem is a legkiemelkedőbb gondolkodók közé vezető úton indít el, miközben a tudományos tojáshéj még a fenekemen van, és hogy majd ez a találkozás is „meme”-esedik egyszer valami „PhD memes”-szerű szubkultúra körein belül.

Rodrik munkásságával először A közgazdaságtan menő című könyve nyomán találkoztam, akkor még az alapszakos tanulmányaimat folytattam közgazdász hallgatóként. A könyv imponált számomra abban az értelemben, hogy éles kritikákat fogalmazott meg a leendő szakmámmal szemben, de egyben belátásra is kényszerített azzal, hogy rámutatott, a közgazdaságtudomány eszközei – vagy másképp megfogalmazva a modern közgazdaságtan gondolkodási kerete – ettől függetlenül hasznosak és kíváncsnak. Visszatekintve lehet, hogy ez a könyv is hozzájárult a döntésemhez, hogy mesterszakosként is a „szigorúan vett” közgazdaságtan berkein belül maradtam ahelyett, hogy „soft”-abb diszciplínák irányába indultam volna. A Harvard Magazin portréjából kiderül, hogy Rodrik is hasonló dilemmával szembesült a PhD-ja előtt: a politikatud-

domány és a közgazdaságtan között vacillálva végül az utóbbi mellett döntött, mert úgy gondolta, hogy a közgazdaságtani PhD specifikusabb tudással szolgál, és autodidakta módszerekkel politikatudóssá válni némileg egyszerűbb kihívásnak tűnt, mint fordítva. Hogy erről mit gondolnak a politikatudósok, az most itt nem fontos.

Abban az öt percben, amit Rodrikkal töltöttem, egy kivételesen kiegyensúlyozott ember benyomását keltette, amit megerősít a már említett portré, amiben figyelemreméltóan nyugodt PhD hallgatóként emlékeznek rá. Ezt biztosan sokan, akik már belekóstoltak a doktori hallgatói egzisztenciába, nagyon irigylük tőle. Ez a habitus a munkásságában is visszaköszön, az ember önkéntelenül is érez valamilyen felsőbbrendű józanságot az írásaiban, amelyek sokszor olyan témákat feszegetnek, amit a legtöbben csak túlhevülten, felháborodottan, radikális következtetésekre jutva szoktak tárgyalni. Ezzel a kontraszttal szembesülök akkor is, amikor a 2025-ös davosi szereplését nézem. Maga a Világgazdasági Fórum bicskákat nyitogat a zsebemben, nemcsak azért, mert beleköp a Thomas Mann által gondosan megfőzött Varázshegy-levesembe, hanem azért is, mert önérzetes wannabe-értelmiségiként magától értetődően álszentségnek tartom. Főleg, hogy most már azt is tudom, hogy a YouTube-on le vannak tiltva a kommentek a videóik alatt, mintha nem demokráciáról és szólásszabadságról járatnák a szájukat ezek a félkegyelműek az idejük egy jelentős részében. Sosem értettem – vagy talán nem akartam megérteni –, miért kell ez a színház, ahol emberek, akik tehetnének a változás érdekében, elmondják, hogy tenni kéne a változás érdekében, de aztán igen kevés változás történik a világban. Rodrik bevett tagja a társaságnak, és az a bizonyos wannabe-értelmiségi énem szinte könyörög neki a monitor előtt ülve, hogy csapj már az asztalra, hát ide forradalom kell, politikai számonkérés és falhoz állítás, ezek az üres mondatok sehova sem vezetnek minket! Megint csak a Harvard Magazin portréja nyújt komfortot ebben a szorongás-dús állapotomban, amiben Rodrik kollégája, Roberto Unger, „radikális politikafilozófus” szavai nyugtatnak meg, aki más szemszögből közelíti meg a „Rodrik-jelenséget”. Ő úgy jellemzi a közgazdászt, mint aki nem kérkedik polemikus hangvétellel – és milyen igaz, hogy a polemizálás inherensen kérkedő –, lépésről lépésre, tégláról téglára építkezik – csak hogy egy magyar „elmemesedett” klasszikust idézzek, amely aztán elhozta magával a politikai földrengést –, hogy hidat teremtsen a létező világ, és az elgondolható lehetséges világ között ahelyett, hogy a történelmi kontextuson túlmutató ugrásokra adná a fejét. Mondhatni, elutasítja Kierkegaard „hitugrását”, bár lehet, hogy ezzel túlnyújtom a rétestésztát, és olyan filozófiai spekulációkba bocsátkozom, amiknek itt nincs helye.

Mindenesetre Rodrik az empirizmus embere, ezt aligha tagadhatnánk a munkásságából kiindulva. Mégis sokszor evez olyan vizekre, amelyek nehezebben megragadhatók az adatok szintjén, koncepciókat és elméleti keretrendszert alkot, nevet ad jelenségeknek, ez pedig mindig egy egész életnyi munka. Rodrik ezzel vissza is nyúl valamelyest a klasszikus politikai gazdaságtani gondolkodáshoz, és bizonyos értelemben valamiféle modern közgazdaságtan és klasszikus politikai közgazdaságtan közti harmonizáció rajzolódik ki ebben az életműben, de nem a modern politikai gazdaságtan formájában. Ez utóbbit mindig is valamelyest groteszknek tartottam, bár lehet, hogy ezt a véleményt egyszerűen az a tény táplálja, hogy részlegesen értem csak a modern politikai gazdaságtan művelőinek munkáit. Rodrik tehát a szememben némileg

túlmutat olyan mainstreamnek mondható, a modern közgazdaságtan eszközrendszeréhez és gondolkodási keretéhez hű kutatókon, akik bár jutnak normatív következtetésekre, amelyek egy valószínűleg mélyen gyökerező igazságérzetből táplálkoznak, koncepcióalkotás szempontjából kevésbé ambiciózusok.

Rodrik nemcsak a klasszikus politikai gazdaságtan szellemét idézi meg, korábbi gondolkodási keretekre is támaszkodik. A merkantilizmusból egy pár hónapja megjelent NBER műhelytanulmányban emel ki értékes elemeket, köztük a termelés hangsúlyozását a fogyasztással szemben, a termelési és foglalkoztatási struktúra fontosságát a specializáció és a munkamegosztás előnyei mellett, valamint a kormányzat és a vállalkozások közötti interakciókban és partnerségben rejlő értéket a független piaci mechanizmusokkal kontrasztban. Persze ezek olyan pontok, amelyek később elő-előkerültek a közgazdaságtani gondolkodásban, ahogy Rodrik is kiemeli, sok merkantilista felismerés később Alexander Hamilton és Friedrich List munkásságában találtak visszhangra. Rodrik kiemelt figyelmet szentel az első pontnak, az utóbbi időkben sokszor ismétli különböző platformokon, hogy a társadalom tagjaira elsősorban termelőkként érdemes tekinteni, semmint fogyasztókként, illetve, hogy a munka az önbecsülés és méltóság egyik fontos csatornája, amivel aztán akarva-akaratlanul táplálkozik Hegelből is.

Persze, ha egy közgazdász kicsit politikatudósként is funkcionálni akar, akkor nem elég a 16-18. századig visszatekintenie, elkerülhetetlen, hogy Rodrik az ókori görög klasszikusokat is a történelmileg lehetséges jobb világ felé tartó bárkájára vegye. Arisztotelészt elsősorban a demokrácia-fogalom kapcsán mozgatja meg, rá (is) hivatkozik, amikor az erős középosztálynak a demokrácia fenntartásában betöltött kiemelt szerepéről nyilatkozik. Bár Platón nem veszi elő, de a foglalkoztatási struktúra fontosságára való figyelemfelhívásával kicsit őt is megidézi. A platóni munkamegosztás természetében és céljában eltér a smith-i munkamegosztástól, és Rodrik érveiben inkább egy platóni hagyomány tükröződik számomra, amiben mindenki képességei szerint, megbecsülésben veszi ki a részét a világ nagy Tesz-Vesz városában. Rodrik nem tér ki arra, hogy az ókori görög klasszikusoktól az is átvehető, hogy a termelő-fogyasztó dichotómián túl a társadalom tagjai alapvetően állampolgárok, akik erényes (civil) életre törekednek, ami végső soron önreflexiójuk tárgya – a tisztességes munkára talán úgy érdemes tekinteni, mint ennek az állampolgári létnek egy jelentős sarokkövére. A merkantilistákról szóló, már említett műhelytanulmányban Rodrik Lagakos és szerzőtársai munkáját idézi: „A munkában és a közösségi életben lelt értelem megtalálása az általános boldogság két legerősebb előrejelzője.” (szerző, évszám, p. oldalszám). Ebből Rodrik levonja a munka fontosságára vonatkozó tanulságot, de benyomásom szerint távol tartja magát az általánosabb kerettől, ami az erényes közösségi élet részeként tekint a munkára. Persze egy ilyen általánosabb keret máris kevésbé lenne kézzelfogható a közgazdaságtan mai keretein belül, így aztán aligha kérném ezt számon rajta egy esetleges következő kézfogásnál.

Rodrik tehát óriások vállán áll, és hogy mely óriásokén, azt nem ideológiai alapon választja meg. Azokat a felismeréseket és módszertani eszközöket, általában vett gondolkodási kereteket használja és integrálja, amelyek egyrészt a valóság megismeréséhez, másrészt lehetséges jobb világok elgondolásához szükségesek anélkül, hogy az utópia zsákutcájában találná magát. Ezzel

hű marad a több helyütt is hangoztatott álláspontjához, miszerint óvakodnunk kell a paradigmákat valló közgazdászoktól. Némileg ironikus, hogy a napjainkban paradigmaváltásként emlegetett szakpolitikai elmozdulás az iparpolitika felé erősen támaszkodik Rodrik eddigi intellektuális teljesítményére. Hogy ez számára mennyire komfortos, nincs módom megítélni.

Visszakanyarodva a futballvilágból kölcsönzött analógiához, voltaképpen talán nem is Messihez hasonlítanám Rodrikot, bármennyire is vonz, hogy manifestáljam a Yamal-féle életutat magamnak, és legendákat szőjek a találkozásunk köré. Rodrik munkásságában egy Zinedine Zidane-féle, sajátos elegancia van. A gondolkodását belengi az érinthetetlenség és a játszi könnyedség különös érzése, és az ember egyszerűen csak tudja, hogy érdemes rá figyelni, mert bármikor villanthat egy olyat, ami őt magát is gondolkodásra kényszeríti.